

Analiza rada omladinskih radnih akcija i omladinskih radnih brigada opštine Grocka u periodu od 1976. do 1982. godine

Rad se bavi ispitivanjem organizacije omladinskih brigada i života na omladinskim radnim akcijama u periodu od 1976. do 1982. godine na primeru brigada opštine Grocka. Analizirane su pripreme brigada za radne akcije, kao i odjek koje su one imale na Omladinskoj strani Gročanskih novina. Proučavane su aktivnosti i život omladinaca na samim akcijama, kao i organizacije lokalnih radnih akcija opštine Grocka. Rezultati do kojih se došlo istraživanjem pružili su uvid u društveni život omladine koja je uzimala učešće na radnim akcijama.

Uvod

Omladinske radne akcije nastale nakon završetka Drugog svetskog rata imale su za cilj da obnove i izgrade privredu, infrastrukturu, naučne, sportske, kulturne i zabavne objekte. U prvim posleratnim saveznim radnim akcijama milioni omladinaca gradili su autoputeve, pruge, fabrike, čak i čitave gradove (Selinić 2006a). Najveće savezne radne akcije dešavale su se u periodu od 1946. godine do 1964. godine. Za period koji mi posmatramo karakteristične su pozne radne akcije, znatno manjeg obima. Ove akcije, iako su ponekad nosile naziv savezne ili republičke, uglavnom su bile lokalnog tipa na kojima je učestvovalo samo desetak brigada. Takve omladinske radne akcije su imale veliki značaj za lokalnu zajednicu te su akcijaše posećivali funkcioneri značajni za mesto odakle dolaze brigade. Nijedna radna akcija posle 1964. godine nije imala više od šest hiljada učesnika, a obično bi njihov broj na većim saveznim radnim akcijama iznosio oko

hiljadu. Nakon 1974. godine kreće blagi uspon koji postaje primetan u ovom istraženom periodu (Mihailović 1985).

Opština Grocka je u periodu od 1976. do 1982. godine imala četiri omladinske brigade. Najstarija brigada je osnovana još 1967. godine i nosila je naziv Omladinska radna brigada (ORB) "Ivo Lola Ribar". Ona je bila sastavljena od omladinaca opštine Grocka. Prva mešovita brigada opština Sesvete iz Slovenije i Grocka nastala je 1977. godine pod imenom "Tito". Omladinska brigada "Boško Buha" nastala je 1980. godine sačinjena od brigadira iz deset opština. Naredne godine nastala je i četvrta brigada – brigada omladinaca Grocke i Sinja. Ova brigada je postojala samo godinu dana, a za to vreme nije imala ime već je nosila naziv starije brigade "Ivo Lola Ribar".

U prvim saveznim omladinskim radnim akcijama nakon rata vladali su veoma teški uslovi rada i života. Akcijaši su radili sa malo mehanizacije i iskustva, često bez pijaće vode, bez dovoljno odeće i obuće, pa je veliki broj omladinaca oboljevao (Selinić 2006b). Kasnije se stanje poboljšavalo tako da u našem istraženom periodu postoje znatno povoljniji uslovi, mada se nakon određene liberalizacije Gročanskih novina i povećane kritičnosti u periodu nakon 1980. godine otkrivaju problemi u radu.

Fenomen omladinskih radnih akcija u Jugoslaviji nije adekvatno istražen. Uspeli smo da dodemo samo do dva rada Slobodana Selinića koji govore o prvom talasu saveznih radnih akcija. Kasnije radne akcije nisu istražene i ne postoje adekvatni naučni radovi koji se njima bave.

Cilj ovog rada je da kroz opštinu Grocku prikaže organizaciju brigada i akcijaški život omladinaca u poslednjem talasu radnih akcija. Grocka je prigradska opština koja je po starosnoj strukturi bila vrlo mlada tako da može da pruži najzahvalnije područje za istraživanje ove teme. Bolja istraženost radnih akcija koje

Ivan Simić (1987), Valjevo, Oslobođioci Valjeva 39-5, učenik 4. razreda Valjevske gimnazije

su imale značajnu ulogu u tadašnjoj državi i činile bitan deo aktivnosti Saveza socijalističke omladine omogućila bi potpunije sagledavanje prošlosti Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Ovaj rad je pokušaj da se doprinese sagledavanju fenomena na specifičan način mikroistraživanjem.

Materijal i metod

Za analizu omladinskih radnih brigada opštine Grocke i radnih akcija na kojima su oni učestvovali glavni izvor je bila *Omladinska strana* Gročanskih novina. Omladinske radne akcije su zauzimale značajan deo u *Omladinskoj strani*. Od ukupnog broja svih članaka tokom izlaženja *Omladinske strane*, 21% tekstova se bavilo pitanjem ORA (tabela 1). Tekstovi su se pojavljivali vrlo redovno, sa posebnim intezitetom pre i nakon samih akcija. Nekada su one toliko najavljivane da je cela *Omladinska strana* bila posvećena samo radnim akcijama. Prve dve godine je izlazio najviše članaka, kada se o samim akcijama pisalo vrlo pozitivno, dok se kasnije ovaj trend menja.

Uobičajenom metodom analize istorijskih izvora, pokušali smo da stvorimo sliku života omladine Opštine Grocka koja je uzimala učešće na omladinskim radnim akcijama. Rezultati istraživanja upoređeni su sa jedina dva postojeća članka koja obrađuju omladinske radne akcije, autora mr Slobodana Selinića na temu *Omladina gradi Jugoslaviju, Savezne omladinske radne akcije u Jugoslaviji 1946-1963* i *Život na omladinskim radnim akcijama u Jugoslaviji 1946-1963*. Autor je obrađivao prvi talas saveznih radnih akcija u drugom hronološkom okviru, stoga mnogi aspekti nisu mogle biti upoređeni. Cilj ovog rada nije bio da analizira te razlike već da uporedi određene probleme za koje se može pretpostaviti da nisu mogli biti drugačiji u našem istraženom periodu.

Analiza se odvijala u više faza sa ciljem dobijanja što potpunije slike poznih radnih akcija. Analiziran je sastav brigada, organizaciona struktura, odnos između radnih brigada, finansijska situacija u brigadama, problemi i pripreme za akcije, najava i predstavljanje akcija, aktivnosti i život na akcijama, političko delovanje na akcijaše, načini vrednovanja uspeha i lokalne radne akcije.

Rezultati i diskusija

Sastav Gročanskih brigada

Predsedništvo Opštinske konferencije Saveza socijalističke omladine (OK SSO) Grocke je predvidelo da na akciju "Mariovo 76" u Makedoniji 1976. godine ide 50 omladinaca, od kojih bi 30 bilo muškaraca a 20 žena. Opštinska konferencija je predvidela i sastav akcijaša u brigadi. Radnika je trebalo da bude 20, poljoprivrednika 5, učenika 10 i studenata 15. Gročanske novine su insistirale na tome da je prijavljeno duplo više omladinaca nego što je potrebno (GN 73a). Međutim, ostaje nejasno zašto su se sastav i broj akcijaša razlikovali od predviđenog. Naime, umesto predviđenih 20 radnika, u brigadi ih je na akciji bilo 15, dok je poljoprivrednika bilo 12, dakle sedam više nego što je predviđeno. Studenata je bilo 9, učenika 8, dakle ukupno 44 omladinca (GN 74f). Na kasnijim radnim akcijama, OK nije zahtevala tačno određen sastav brigade.

Starosni raspon omladinaca (od 14 do 27 godina) nije bio poštovan u omladinskim radnim brigadama. Zabeleženo je da je najmlađi brigadir imao samo 10 godina na radnoj akciji u Umčarima 1977. godine, dok je najstarija brigadirka bila pet puta starija. Uglavnom se posao akcijaša mlađih od 14 godina svodio na donošenje vode (GN 83-84b).

Prosečna starost brigadira iz Grocke je 1976. i 1977. godine bila nešto veća nego kasnije. Tako je

Tabela 1. Članci u Omladinskoj strani razvrstani po različitim sadržinskim kategorijama i njihov procentualni udeo

	Društvene organizacije	Kultura i sport	Obrazovanje	Omladinci	ORA	Razno	SSO	Tito
Ukupan broj	38	92	42	18	98	120	142	24
Udeo (%)	6.62	16.03	7.32	3.13	17	20.91	25	4.18

prosečna starost brigadira ORB "Ivo Lola Ribar" na akciji 1977. godine iznosila u proseku 19 godina (GN 85-86g). Već 1978. godine, zbog prirode teškog fizičkog rada na radnim akcijama, OK SSO Grocka je morala posebno da poziva veterane da se pridruže akcijama (GN 90a). Međutim, odziv starijih nije bio dovoljan, tako da su polovinu brigade 1978. godine činili pioniri (GN 93b). Situacija se nije menjala ni kasnije a problem je bio očigledan i u drugim brigadama. Tako je slučaj da su 1982. godine ORB "Tito" uglavnom činili pioniri i učenici pa je prosek omladinaca bio 16 godina (GN128). U drugoj brigadi, "Boško Buha", iste godine, prosek je bio svega 17 godina. Tada je brigada "Ivo Lola Ribar" čak bila i najstarija jer su u njenom sastavu pored učenika bili studenti i radnici (GN 126). Ovaj problem bio je prisutan i u posleratnom periodu kada je 1949. godine bilo 59% brigadira između 14 i 18 godina života (Selinić 2006b).

Organizaciona struktura gročanskih brigada

Gročanske omladinske brigade su bile hijerarhijski ustrojene. Na čelu brigade nalazila se Brigadna konferencija koja bira Predsedništvo, predsednika, komandanta, dva delegata u Predstavništvo Skupštine smene, predsednike komisija, sekretara brigade, komandire četa, ekonoma brigade, trasera i sanitet brigade. Štab brigade na terenu činili su komandir četa, komandant, ekonom, sekretar i traser (GN 74h).

Ljudi koji su birani na neke od ovih ključnih pozicija uglavnom su bili funkcioneri OK SSO. Tako je komandant brigade "Ivo Lola Ribar" 1978. godine bio predsednik Opštinskog odbora SSO (OO SSO) Umčari, dok je predsednik Brigadne konferencije bio član Predsedništva OK SSO Grocke. Sa druge strane, u omladinskoj brigadi "Tito" koja nije bila samo Gročanska brigada, na prvoj akciji nakon osnivanja, rukovodstvo nije bilo sačinjeno od funkcionera. Predsednica Zbora brigade bila je omladinka bez političke funkcije, dok je komandant bio radnik u fabrici (GN 91).

Politička funkcija nije bila ključna za dobijanje pozicija u brigadi, te je uprava brigada birana i iz reda najiskusnijih akcijaša. Tako se navodi da su na čelu brigada bili prekaljeni brigadiri (GN 111). Zabeleženo je da je u rukovodstvu brigade "Boško Buha" 1981. godine bio i politički aktivan student, bez političke funkcije (GN 119f).

Žene su mogle biti isto tako u upravi brigada kao i muškarci. Primetno je da su u brigadi "Tito", češće žene birane za predsedničku funkciju (GN 91).

Mešovite brigade Grocke i drugih opština

U skladu sa državnom politikom, i opština Grocka je pridavala pažnju bratimljenju sa drugim opštinama što se odražavalo i na formiranje novih radnih brigada. Bratska brigada Sesvete-Grocka, pod nazivom "Tito" nastala je 1977. godine i predviđeno je da je sačinjavaju omladinci iz dveju opština. Upravu brigade činili su podjednako brigadiri iz obe opštinske konferencije (GN 81b), međutim, zbog manjeg broja brigadira iz Sesveta, određene upravne funkcije su morale dodatno da budu dopunjene iz Grocke (GN 83-84d). Prva radna akcija na kojoj je brigada učestvovala bila je Republička radna akcija "HE Čakovec – 77", u Čakovcu 1977. godine (GN 82a). Planirano je bilo da na akciji učestvuje 40 brigadira, po 20 iz svake opštine (GN 82b). Na kraju akcije brigada je proglašena pet puta udarnom (GN 85-86f). Ova radna brigada saradivala je sa brigadom "Ivo Lola Ribar". Jednim delom, ta saradnja se ogledala i u organizovanju zajedničkih smotri u opštini Grocka (GN 82c).

Gročanske novine pišu o ORB "Tito" kao o uspešnoj brigadi, nosiocu trake akcije 1978. godine, priznanja koje starija brigada "Ivo Lola Ribar" nije osvojila. Isti uspeh brigada je postigla 1981. godine na Republičkoj omladinskoj radnoj akciji (RORA) "Slavonska Orahovica" kada je bila bolja od svih brigada iz Grocke (GN 120).

Treća radna brigada u opštini nastala je 1980. godine pod nazivom "Boško Buha". Gročanske novine nisu pisale o njenom osnivanju i prvi put se pominje 1980. godine na Omladinskim stranama, u prijavi za radne akcije (GN 105). O ovoj brigadi kao mešovitoj saznajemo u članku o učestvovanju na radnoj akciji u Nišu 1981. godine, gde se navodi da je bila sačinjena od omladinaca iz 10 opština (GN 119a).

Opština je 1980. godine opremila tri brigade (GN 111). Već 1981. godine opremili su i četvrtu, mešovitu, brigadu koja je bila sastavljena od omladinaca iz Sinja i Grocke. Glavna poteškoća OK SSO Grocke je bila prikupljanje finansijskih sredstava za finansiranje radnih akcija, pri čemu su se za pomoć obratili svim radnim organizacijama u opštini. Gročanske novine oštro su prozvale sve organizacije

koje nisu htele da učestvuju. One koje su obezbedile sredstva bile su istaknute i naročito pohvaljene (GN 119g).

Četvrta brigada se zvala isto kao i najstarija gročanska brigada – “Ivo Lola Ribar”, a njeno ime se u člancima na Omladinskoj strani nije pominjalo do 1981. godine, kada je objavljen članak u kome se navodi da je četvrta brigada te godine učestvovala na radnoj akciji u Loznici. Na svojoj prvoj akciji, brigada je imala slabosti u radu i funkcionisanju tako da su probleme morali da rešavaju sekretar OO SSO Grocke i predsednik gorana Grocke (GN 119g). Iste godine je OK SSO Grocke iz sličnih razloga imala probleme i sa ORB “Boško Buha”, a Gročanske novine su kao uzrok problema navodile “nezrele odnose” u Brigadi. Nakon ovih problema odlučeno je da na akcijama više ne učestvuju četiri nego tri brigade (GN 120).

Pripreme za akcije

Pripreme za radne akcije su bile obimnije nego što je to bio slučaj nakon rata (up. Selenić 2006). Omladinci su pre odlaska na akciju morali da prođu sistematski pregled i da budu vakcinisani, te su morali da imaju zdravstvenu knjižicu i ličnu kartu. Osim toga, na akciju su nosili svoju garderobu i pribor za ličnu higijenu jer to nisu dobijali u omladinskim naseljima (GN 74g).

Radne akcije su u proseku trajale mesec dana, a u njihovim najavama novine su objavljivale imena značajnijih akcijaša, nastavnika, onih koji prvi put učestvuju i onih koji se kroz anegdotske situacije pripremaju za akciju (GN 74i).

Nakon osnivanja ORB “Tito”, a kasnije i ORB “Boško Buha”, Opština je morala da sprovodi još detaljnije pripreme za akcije. Naime, već 1978. godine slali su ORB “Tito” u Niš i ORB “Ivo Lola Ribar” u Jasenovac. Pripreme su obuhvatale lokalne radne akcije, smotre brigada i brigadne večeri. Ovo je pogotovo bilo važno za ORB “Tito” jer su ove aktivnosti omogućavale brigadirima iz različitih opština da se upoznaju. Zvaničnici su kao cilj odredili upoznavanje brigadira sa pravilima o organizovanju ORA, samoupravnim sporazumom o međusobnim odnosima i organizaciji života i rada u omladinskoj radnoj brigadi (GN 90b). Pred odlazak na akcije brigadiri su dali zajedničko akcijaško obećanje, a zatim se igralo kozaračko kolo (GN 85-86e).

Loš rezultat ORB “Ivo Lola Ribar” primorao je OK SSO da preduzme obimnije pripreme, tako da je

bio predviđen klub brigadira, kao i skup brigada za svaki mesec (GN 93b). Ove aktivnosti su bile samo jednom pomenute u *Omladinskoj strani*, te nema podataka o tome da li su zaživele.

Kada je porastao broj radnih brigada koje organizuje Grocka, smanjen je obim priprema za akcije, a nekada su pripreme i potpuno izostajale. Najkraće pripreme su u *Omladinskoj strani* zabeležene 1981. godine, kada je Opština organizovala četiri brigade. Zajednička brigada Grocke i Sinja pripremala se kraće od sedam dana, a ORB “Tito” do poslednjeg dana nije znala na koju će akciju poći (GN 120).

Najava akcija u *Omladinskoj strani*

U najavama akcija, novinari *Omladinske strane* Gročanskih novina su pisali o želji omladinaca za radom, pokušavajući da povežu njihovu zajedničku “obavezu” i “ličnu želju” (GN 74b). Nabrajani su istaknuti pojedinci, a posebno su naglašavani politički radnici ili predstavnici Jugoslovenske narodne armije koji su učestvovali na otvaranju radnih akcija. Na radnoj akciji održanoj u Umčarima 1977. godine govornici su pokušavali da prikažu omladinu kao najbitniji deo društva i revolucije. Oni su naglašavali da učestvovanje mladih u akcijama ne predstavlja samo tradiciju iz posleratne socijalističke izgradnje nego i “moderan simbol mlade generacije”. U svojim govorima su iznosili stav da je “omladina čvrsto privržena ciljevima izgradnje samoupravnog socijalizma” i iz toga su izvodili zaključke da je “učestovanje omladine potvrda kvaliteta njihove politike” (GN 83-84a). Ne možemo znati kako su govori bili primljeni kod omladinaca, jer su novine kao odgovor jedino objavljivale ustaljene fraze poput “radimo, radićemo još bolje” (GN 85-86e).

U *Omladinskoj strani* Gročanskih novina pred radne akcije mogle su se pročitati pesme koje direktno ili indirektno podstiču radne akcije. Uglavnom su to bili pozivi na rad i ode radu sa evociranjem zajedništva i sloge u izgradnji (GN 73b). Objavljivane su i pesme koje su se odnosile na predstojeću akciju. Te pesme su imale pompezne naslove, poput “Mi smo Grockoj obećanje dali!” u kojima se “ponosno najavljuje udarništvo”, naporan rad i drugarstvo. Pored toga, šalje se i upozorenje onima koji pokušavaju da zabušavaju”, naglašavajući da za takve nema mesta u brigadi (GN 74c).

Samim akcijama je uredništvo *Omladinske strane* posvećivalo veliku pažnju. Od omladinaca se

stalno tražilo da se dokazuju i pružaju svoje maksimume. Iz tekstova koji su najavlјivali akciju, vidimo stalna preterivanja i uvećavanje značaja odgovornosti koja je stavljena pred omladince. Pozivalo se na tradiciju omladinskih akcija i “značajan zadatak i veliku obavezu” koju one imaju u stvaranju bratstva i jedinstva. Omladinska strana je pisala da je to zajednička akcija svih u ostvarivanju “značajnih radnih pobeda”. Kao glavne pozitivne karakteristike koje stvaraju radne akcije ističane su samoupravlјačka svest, drugarstvo, bratstvo i jedinstvo, radne navike, stvaralaštvo, solidarnost, jugoslovenski socijalistički patriotizam i internacionalizam (GN 74b).

U predstavlјanjima radnih akcija korišćene su fotografije vrlo mišićavih momaka isticanjem “mladosti, snage i rada” (GN 74d). Kasnije se ovaj trend menja i 1981. godine objavljena je fotografija brigade koja ide na trasu, a brigadiri su neuredni i neorganizovani. čak i na samoj svečanosti osnivanja zajedničke brigade Grocke i Sinja, fotografija pokazuje da brigadisti nisu bili uniformisani i organizovani (GN 119g).

U pokušajima prikazivanja “šaljivog i veselog duha” (GN 85-86e) radne akcije, novine su često objavljivale razne dogodovštine omladinaca. Navođeni su primeri iz svakodnevnog života, posebno oni vezani za probleme odvajanja akcijaša od njihovih porodica (GN 74i). U nameri da više “približi” akcijaški život, Gročanske novine su ubacivale banalne, nekad i seksističke primere muža koji odlazi na akciju a žena mu obećava da će mu za naporan rad “podariti” sina, iako je takva priča kontradiktorna sa komunističkim shvatanjem ravnopravnosti polova (Verdery 1991), mada se to nije osećalo pri izboru rukovodstva brigade. U takvoj rubrici su ističani najsnažniji i najiskuniji komandiri, najmlađi i najpopularniji, a neposlušni brigadiri javno proizvani i osuđivani (GN 74i). U predstavlјanju najmlađih akcijaša *Omladinska strana* je pisala o njihovoj velikoj želji za radom i zaštiti koju im pružaju stariji drugovi (GN 83-84b). Kritike članova rukovodstva su bile ograničene na kritiku njihovih vokalnih sposobnosti za pevanje akcijaških pesama (GN 74i). Ponekad su se kroz brigadirske šale” mogli uočiti ozbiljni problemi na radnim akcijama, poput alkoholizma i neradništva (GN 119b). Ti problemi su bili identični i na posleratnim akcijama gde je zabeleženo da su “seljaci donosili balone rakije” (Selinić 2006a). Međutim, u poznim radnim akcijama nisu

zabeležena isključenja omladinaca zbog nediscipline stoga se može zaključiti da je usled manjeg obima akcija bilo manje problema.

U nameri da privuku nove akcijaše, Gročanske novine su dan na radnim akcijama predstavlјali kao “brz i ispunjen”, a život “drugarski i veseo”, zahvaljujući “gomili sjajnih ljudi” (GN 85-86e). Ovi opisi trebalo je da pokažu potencijalnim akcijašima kako raditi mesec dana na radnoj akciji nije naporno i da “jako brzo prođe” (GN 85-86e). Kasnije, 1981. godine, opisi akcija su se izmenili. I dalje se život akcijaša predstavlјao kao lep, ali se prvi put rad predstavlјao kao vrlo težak (GN 119c). Naredne godine prvi put su se na *Omladinskoj strani* pojavili tekstovi u kojima su kritikovani loš smeštaj i hrana, kao i preveliki broj pionira u sastavu brigada (GN 128). Situacija je ipak bila znatno bolja nego nakon rata. Higijenski uslovi su znatno poboljšani, nisu zabeležene bolesti i epidemije, a lekarski pregledi su vršeni pre dolaska na teren tako da omladinci nisu vraćani kući sa samih akcija kao što je bio slučaj na prvim saveznim radnim akcijama. (up. Selenić 2006)

Aktivnosti i život na akcijama

Omladinci na akcijama trebalo je da ustaju rano i prvi deo dana su radili fizičke poslove na terenu. Iz pisanja *Omladinske strane* Gročanskih novina ne može se zaključiti koliko je trajalo radno vreme akcijaša. Nakon završetka rada vraćali su se u naselje gde su se bavili sportskim, kulturnim i idejno-političkim aktivnostima. Omladinci su mogli da pohađaju kino, foto i radio kurseve, da dobiju diplomu o položenom ispitu za sportskog sudiju, da uče za vozačku dozvolu (GN 74e). Kasnije su dodati kursevi kozmetike, ikebane, saobraćajne kulture, kao i elektrovarački i daktilografski kurs (GN 99a). Ove aktivnosti su bile organizovane u okviru tehničkog obrazovanja omladinaca koje su sprovodile institucije republike na čijoj teritoriji se održavala akcija (GN 74e).

Na svim radnim akcijama jedna od glavnih aktivnosti bilo je ideološko-političko i marksističko obrazovanje u kojem su se “politički neobrazovani” brigadiri upoznavali sa osnovama marksističke ideologije. Pohađanje ove škole bilo je obavezno za sve one koji takav kurs već nisu prošli, dok je za ostale “bilo poželjno” da prisustvuju (GN 75a). Obrazovanje se na radnoj akciji u Makedoniji odvijalo kroz omladinsku političku školu “Borba”, marksistički klub, tribinu za najaktuelnija pitanja i omladinsku političku školu (GN 74e). Političke tribine su posećivali svi akcijaši,

a na njima su govorile istaknute ličnosti javnog i kulturnog života republike u kojoj se održavala akcija (GN 75a). Na ORA "Sarajevo 79" u program idejno-političkog rada uvedena je opštenarodna odbrana i društvena samozaštita (GN 99b).

U skladu sa politikom samoupravljanja, razvijan je ideal brigadira-samoupravljača koji aktivno učestvuje u društveno-političkoj aktivnosti brigade. To učestvovanje se uglavnom svodilo na aktivnost u brigadnoj konferenciji koja je bila zadužena za razmatranje problema discipline i odnosa prema radu među brigadirima (GN 75b).

Politika je bila svakodnevno prisutna, a na akciji u Makedoniji "Mariovo 76" formiran je aktiv SK sa ciljem da vrbuje nove članove. Polovina članova brigade Grocke je već bila član SK, a na kraju akcije za prijem je predloženo još 12 brigadira (GN 75b). Ovo je bio način na koji je država uvodila omladince u politiku, a za same brigadire to je bila stvar društvenog prestiža.

Pored ideološkog i političkog obrazovanja, nakon radnog dana omladinci su svoje slobodno vreme organizovali kroz kulturno-zabavne i sportsko-rekreativne programe. Brigadiri su sami kreirali program, tako da on nikada pre akcije nije bio sasvim određen. Međutim, postojali su osnovni kulturni programi koji su se ponavljali kroz sve akcije o kojima je izveštavano na *Omladinskoj strani* i u čijem okviru su se mogle dešavati razne kulturne aktivnosti (GN 74e). Osnovni programi su podrazumevali brigadirске večeri, okupljanje oko logorske vatre i praćenje određenog programa, filmske projekcije, večeri poezije, igranke, programe za zbratimljavanje, a često su gosti na akcijama bili i kulturno-umetnička društva. Povremeno su bili organizovani koncerti narodne muzike, a prilikom gostovanja pevačice Esme Redžepove posebno je naglašeno da je ona odbila da primi honorar, jer su joj "brigadirski pozdrav i uniforma koju je dobila na poklon vredniji od bilo kakvih honorara" (GN 83-84c).

Sportska takmičenja nisu bila određena programom, već su organizovana u skladu sa interesovanjima omladinaca na akciji. Takmičenja su se uglavnom odvijala između četa ili brigada, a rukovodstvu brigade Grocke su sportski uspesi bili posebno značajni jer su u svojim redovima imali profesionalne sportiste koji su trenirali u opštinskim klubovima (GN 74e).

Programi tehničkog obrazovanja su na akciji u Makedoniji 1976. godine bili znatno posećeniji od programa ideološkog i političkog obrazovanja. Bilo

je 17 polaznika ideološkog kursa koji nisu imali nikakvo ideološko obrazovanje i 38 polaznika tehničkog obrazovanja. Polaznici koji su se opredelili za program tehničkog obrazovanja su već učestvovali na programu ideološkog obrazovanja, pa su mogli da se pozabave sticanjem veština korisnih za svakodnevni život (GN 75a).

U skladu sa ideologijom jugoslovenskog socijalizma, jedan od zadataka brigade u Makedoniji, bio je da šire "bratstvo i jedinstvo". Koliko je ovo bratimljenje bilo samoinicijativno ostaje pitanje jer su u Makedoniji zajedničkom poveljom zbratimljene sve brigade koje su se na taj način obavezale "da će štiti bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti". Kao znak "dobre volje i bratstva", brigade iz raznih krajeva su razmenjivale čete, potencirajući stvaranje "neraskidivog prijateljstva" (GN 75a).

Brigadire su obično posećivali neki od viših političkih funkcionera Opštinske konferencije Saveza socijalističkog radnog naroda Grocke ili u SO Grocke. Najčešće je to bila delegacija sastavljena od predsednika OK SSRN i sekretara SO (up. GN 75d). Njihove posete su praćene sa velikom pažnjom na *Omladinskoj strani* Gročanskih novina i imale su veliki značaj, te su obično praćene gostovanjem kulturno-umetničkih društava (GN 75d). Dešavalo se da funkcioneri nisu uvek posećivali omladince na akcijama. Tako je istican slučaj akcije ORB "Ivo Lola Ribar" u Doboju 1982. godine kada ih nisu posetili, a to je bila jedna od najtežih radnih akcija (GN 128).

Aktivnosti nakon akcije

Na kraju akcija redovno se održavala završna smotra svih brigada kada su svečano dodeljivane pohvale, priznanja i udarničke značke (GN 74a). Gročanske novine su redovno pratile i objavljivale rezultate svojih brigadira, pa je tako u tekstu po završetku akcije u Makedoniji naglašavano da je norma prebačena 150% i da je u najboljim "udarnim danima" ona prebacivana znatno više (GN 75a). ORB Tito je imala dobar rezultat u Hrvatskoj 1977. godine na akciji "Čakovec 77" kada je ostvarila 155% radne norme (GN 85-86e). Najveći rezultat koji su zabeležile Gročanske novine iznio je 212% koje je ostvarila ORB "Boško Buha" na akciji u Kotoru 1979. godine. Na *Omladinskoj strani* se o ovoj radnoj brigadi prvi put piše detaljnije tek sledeće godine.

Osnovni način vrednovanja uspeha na svim radnim akcijama je bilo prebacivanje zadate norme,

međutim Gročanske novine su postepeno odbacile ovaj način vrednovanja kao nemerodavan. Glavna zamerka je bila što su norme niske i što se mogu prebaciti i po nekoliko puta. Kriterijumi za vrednovanje normi na saveznim radnim akcijama nisu bili usaglašeni i norme su formirane na terenu za pojedince koji žele da na taj način steknu afirmaciju” (GN 93a). Ove zamerke nisu bile retke, članci su kritikovali načine na koji se određuju norme i pravili poređenja sa radom u fabrikama gde radnici isto mnogo rade, a ne mogu da prebace normu.

U izveštajima sa završene akcije bilo je bitno sumiranje “udarništva”, pohvala i udarničkih znački. U Makedoniji, na akciji “Mariovo 76”, brigada “Ivo Lola Ribar” ostvarila je dobre rezultate. Bio je srazmeran broj nagrada podeljenih muškarcima i ženama i uglavnom su za udarništva i pohvale bili imenovani “obični” brigadiri, dok su tri udarničke značke dobili akcijaši koji su imali određene upravne funkcije (GN 75a). Za brigadu kao celinu od posebnog značaja je bilo ukoliko bi bila predložena za neku saveznu nagradu ili plaketu. Takve nagrade uglavnom je dodeljivala Konferencija Saveza socijalističke omladine Jugoslavije. Cela brigada je mogla poneti epitet “udarna”, ukoliko bi prebacila normu i imala 100% efikasnih sati rada (GN 85-86g). Iako je u početku glavni cilj akcija bio biti

“udarnik”, već 1981. godine Gročanske novine su apelovale na upravu brigada da ne daje preterano teške zadatke i savetovali su omladince da ne treba “juriti po svaku cenu rekordne prebačaje i norme”. Tražili su da zaživi samoupravljanje tako da nema više komandanata i komandovanja, i od rukovodstva se tražilo da ne zahtevaju od omladinaca, pogotovo pionira, više nego što mogu da urade (GN 119e).

Za akciju u Makedoniji 1976. godine je bilo karakteristično veliko ideološko delovanje, možda zbog činjenice da je to prva savezna akcija nakon dve godine. Brigadiri su posetili Prilep i Kruševo, gde su im održavani časovi istorije o Kruševskoj republici, “simbolu nepokornosti i bunta makedonskog naroda”. U Prilepu su obilazili spomenike NOB-a, a novine su tvrdile da su polaznici bili “impresionirani veličinom otpora prilepskih partizana” (GN 75c). Naravno, samo kroz članke na *Omladinskoj strani* Gročanskih novina nije moguće izvući zaključak koliko su polaznici zaista bili “impresionirani” ili da li im je možda bila zanimljivija poseta pivari nakon obilaska ovih spomenika.

Nakon radne akcije u Makedoniji 1976. godine, Brigadiri su održali defile centrom Grocke. Uniformisani, nosili su zastave sa ciljem da podsete građane na “uspešnu akciju” (GN 76). Međutim, ovakav

Tabela 2. Prikaz rezultata Omladinskih radnih brigada opštine Grocka. Na tabeli su prikazane samo akcije na kojima o ostvarenim rezultatima postoje podaci. O rezultatima na drugim akcijama podaci nisu pronađeni.

	Ostvarena norma	Broj proglašenja brigade udanomom	Broj udarnih znački	Broj pohvaljenih brigadira	Osvojene trake akcija	Prosečna ocena društvenih aktivnosti
ORB “Ivo Lola Ribar”						
Mariovo 76	150%		3	12		
Kragujevac 77	162	20%	2			
Loznica 81		2			1	
ORB “Tito”						
Čakovec 77	155%	5	15			
Sava 79	130.10%				1	Osvojena povelja
Slavonska Orahovica 81		2			1	Plaketa
ORB “Boško Buha”						
Kotor 79	212%					10.0
ORB “ILR”						
Kotor 81					1	

defile nije pratio završetak svake radne akcije, niti je uvek bio dobro organizovan.

Kada se akcije nisu održavale, u akcijaškim naseljima je Republička konferencija SSO Srbije organizovala političke škole. Međutim, na *Omladinskoj strani* nisu objavili da li su bile organizovane posete brigadira ovakvim školama (GN 87).

Zabeležen je slučaj iz 1980. godine kada je trebalo da radne brigade dobiju poziv za pomoć u berbi kukuruza i šećerne repe, sa ciljem da ne budu nezaposleni nakon završenih letnjih akcija. Ostaje, međutim, nepoznato da li je ovo lokalna akcija sprovedena jer novine o tome nisu kasnije pisale.

Lokalne radne akcije

Na lokalnom nivou organizovane su radne akcije manjeg obima. To su uglavnom bile akcije čišćenja opštine Grocka koje su kroz novine isticane kao "ponosne delatnosti omladinaca." (GN 81a). Lokalne radne akcije mogli su da izvode i učenici škola koji nisu brigadiri. Na radnoj akciji 1977. godine učestvovalo 120 učenika škole za kvalifikovane radnike. Ove akcije su trajale kraće od republičkih i saveznih i na njima nisu učestvovala omladinske radne brigade iz Grocke (GN 82b).

U organizaciji lokalnih radnih akcija bilo je mnogo problema sa kojima se suočavao OK SSO. Već 1979. godine, da bi omladinci išli na savezne radne akcije, trebalo je prvo da učestvuju na lokalnim (GN 98). Ovaj uslov govori o slabom odzivu za lokalne akcije, ali i manjem prestižu koji donosi učešće na njima. Ipak, SSO se nije pridržavao ovog uslova tako da su omladinci mogli da se prijave za savezne i republičke akcije bez ikakvog prethodnog iskustva (GN105). Postavljanje ovog uslova je u suprotnosti sa tvrdnjom iznesenom na *Omladinskoj strani* da su brigadiri takvi da i nakon završene akcije "žele rad" (GN 111). Kasnije je SSO Grocka posmatrala lokalne radne akcije kao pripremu omladinaca za savezne, ali bez naročite obaveze ili odgovornosti. Posebna odgovornost je stavljana pred lokalne institucije, ali ne i na brigade (GN 106b).

Lokalne radne akcije van opštine Grocka na kojima su učestvovali gročanski akcijaši nisu zauzimale značajnije mesto na *Omladinskoj strani* Gročanskih novina. Tako su na lokalnoj radnoj akciji u Gluhom Dolu u Crnoj Gori kao jedna brigada učestvovala brigade "Boško Buha", "Ivo Lola Ribar" i "Tito", a novine je uopšte nisu najavile. Spajanje

tri brigade u jednu govori o slabom odzivu brigadira za akciju. Podatke o ovoj akciji nalazimo tek nakon smrti Josipa Broza, i to *Omladinska strana* nije prikazala rezultate akcije već samo žalost akcijaša (GN 106a).

Problem OK SSO Grocka u organizovanju lokalnih radnih akcija je pre svega ležao u nezainteresovanosti radnih organizacija da im povere izvesne poslove, iako je OK SSO iznosila argumente da je njihov rad ekonomičniji i da su ostvarivali uvek dobre rezultate. Drugi problem je bila zapuštenost omladinskih naselja u Umčarima u kojima više nije bilo vode. Takva naselja nisu mogla da služe za smeštaj akcijaša, pa su se u njima održavali samo seminari. Vidno je nepoverenje organizacija prema mladim ljudima, (GN 113) pa je OK SSO Grocka na svojim sednicama tražila veću pomoć lokalne zajednice (GN 114).

Zaključak

Omladinske radne akcije u posmatranom periodu od 1976. do 1982. godine činile su važan deo društvenog života omladine Jugoslavije koja je u njima učestvovala. Iako su akcije bile znatno manjeg obima nego nakon Drugog svetskog rata, a samim tim i manjeg značaja za državu, one su izazivale veliku pažnju lokalnih funkcionera. Nakon smrti Josipa Broza 1980. godine, dolazi do slobodnijeg pisanja *Omladinske strane* Gročanskih novina i prvi put se ukazuje na probleme u radu omladinskih radnih brigada i organizacija akcija. Tada i interesovanje za same akcije počinje da opada što se odražava u smanjenim posetama političara i uglednih ljudi, ali i manjem društvenom prestižu koji su akcijaške nagrade donosile. Organizacija brigada je postala znatno slobodnija bez striktno propisanih sastava brigada, a prvi put su kritikovani loši uslovi i smeštaj, iako su oni bili znatno bolji nego u prvim radnim akcijama na čiju su se tradiciju novine pozivale.

Najave akcija u Gročanskim novinama su uvek bile pompezne, ali je kroz tekstove i kroz grafičke priloge moguće primetiti raspuštenost brigada i opuštenije ponašanje omladinaca, naročito u periodu nakon 1980. godine. Možemo zaključiti da je raslo nepoverenje između brigada i radnih organizacija, te su brigadama sve ređe poveravani poslovi.

Opšte gledano, omladinske radne akcije u poznom periodu Jugoslavije bili su poslednji pokušaji aktiviranja omladine i njihovog uvođenja u

ideologiju i izgradnju države. Iako su akcije u istraženom periodu bile masovnije nego u periodu od 1964. do 1974. godine, ovaj pokušaj države je bio uspešan samo u meri u kojoj je bio velik obim samih akcija, a njihov rezultat se ne može uporediti sa uspesima velikih radnih akcija nakon završetka Drugog svetskog rata.

Zahvalnost. Ovom prilikom bih želeo da se zahvalim rukovodiocu seminara Aleksandru Rafailoviću na osmišljavanju projekta i nabavci istorijske građe. Posebnu zahvalnost dugujem Marku Simendiću koji je organizovao projekat i pružio bezrezervnu podršku u radu. Takođe, zahvaljujem i INFO centru SO Grocka koji nam je pozajmio materijal potreban za ovo istraživanje.

Istorijski izvori korišćeni u istraživanju:

GN 73a. Nepoznat autor. 1976, maj. Brigadiri Grocke u Makedoniji. *Gročanske novine*, 73: 4.

GN 73b. Marinković B. 1976, maj. Volim maj. *Gročanske novine*, 73: 5.

GN 74a. Nepoznat autor. 1976, jun. Odgovornost ogromna. *Gročanske novine*, 74: 5.

GN 74b. Nepoznat autor. 1976, jun. Brigadiri Grocke, pokažite se!. *Gročanske novine*, 74: 5.

GN 74c. Nepoznat autor. 1976, jun. Mi smo Grockoj obećanje dali!. *Gročanske novine*, 74: 5.

GN 74d. Nepoznat autor. 1976, jun. Mladost, snaga i rad: detalj sa jedne akcije. *Gročanske novine*, 74: 5.

GN 74e. Nepoznat autor. 1976, jun. Na akciji raznovrstan program opštih aktivnosti, za svakog po nešto. *Gročanske novine*, 74: 6.

GN 74f. Nepoznat autor. 1976, jun. Najbrojniji radnici. *Gročanske novine*, 74: 6.

GN 74g. Nepoznat autor. 1976, jun. Podsetnik. *Gročanske novine*, 74: 6.

GN 74h. Nepoznat autor. 1976, jun. Rukovodstvo brigade. *Gročanske novine*, 74: 6.

GN 74i. Nepoznat autor. 1976, jun. Saznajemo. *Gročanske novine*, 74: 6.

GN 75a. Nepoznat autor. 1976, avgust. Bilo nam je lepo... dogodine biće nam još lepše.... *Gročanske novine*, 75: 5.

GN 75b. Nepoznat autor. 1976, avgust. I samoupravljali smo.... *Gročanske novine*, 75: 5.

GN 75c. Nepoznat autor. 1976, avgust. Posete Prilepu i Kruševcu. *Gročanske novine*, 75: 7.

GN 75d. Nepoznat autor. 1976, avgust. Posetili su nas. *Gročanske novine*, 75: 5.

GN 76. Nepoznat autor. 1976, septembar. Smotra ORB "Ivo Lola Ribar" – Grocka. *Gročanske novine*, 76: 5.

GN 81a. Nepoznat autor. 1977, april. Da nam živi rad. *Gročanske novine*, 81: 5.

GN 81b. Nepoznat autor. 1977, april. Omladinska radna brigada "Sesvete-Grocka". *Gročanske novine*, 81: 5.

GN 82a. Nepoznat autor. 1977, maj. Mladi Sevećani u Grockoj. *Gročanske novine*, 82: 5.

GN 82b. Nepoznat autor. 1977, maj. ORA učenika škole za KV radnike. *Gročanske novine*, 82: 5.

GN 82c. Nepoznat autor. 1977, maj. Smotre brigada. *Gročanske novine*, 82: 5.

GN 83-84a. Nepoznat autor. 1977, juni-juli. Brigadiri srećno. *Gročanske novine*, 83-84: 7.

GN 83-84b. Nepoznat autor. 1977, juni-juli. Najstariji i najmlađi na akciji. *Gročanske novine*, 83-84: 7.

GN 83-84c. Nepoznat autor. 1977, juni-juli. Ko su učesnici. *Gročanske novine*, 83-84: 7.

GN 83-84d. Nepoznat autor. 1977, juni-juli. Pripreme za ORA. *Gročanske novine*, 83-84: 7.

GN 85-86e. Nepoznat autor. 1977, septembar-oktobar. Dato obećanje – ispunjeno. *Gročanske novine*, 85-86: 7.

GN 85-86f. Nepoznat autor. 1977, septembar - oktobar. Omladinska radna brigada "Tito" učestvovala na ORA "Čakovec 77". *Gročanske novine*, 85-86: 7.

GN 85-86g. Nepoznat autor. 1977, septembar-oktobar. ORB Ivo Lola Ribar predložena za plaketu Veljko Vlahović. *Gročanske novine*, 85-86: 7.

GN 87. Nepoznat autor. 1977, novembar. U naselju ORA opet živo. *Gročanske novine*, 87: 7.

GN 90a. Nepoznat autor. 1978, mart-april. I veterani na ORA. *Gročanske novine*, 90: 9.

GN 90b. Nepoznat autor. 1978, mart-april. Na ORA – sa dve brigade. *Gročanske novine*, 90: 9.

GN 91. Nepoznat autor. 1978, jun. Brigadirsko zdravo iz Jasenovca i Niša. *Gročanske novine*, 91: 9.

GN 93a. Nepoznat autor. 1978, avgust. Norma. *Gročanske novine*, 93: 7.

GN 93b. Moravčević M. 1978, avgust. Naše brigade na saveznim radnim akcijama "Jasenovac '78" i "Niš '78". *Gročanske novine*, 93: 7.

GN 98. Nepoznat autor. 1979, april. Udarničko leto – i ove godine. *Gročanske novine*, 98: 7.

GN 99a. Nepoznat autor. 1979, maj-jun. ORA Sava 79. *Gročanske novine*, 99: 7.

GN 99b. Nepoznat autor. 1979, maj - jun. ORA Sarajevo 79. *Gročanske novine*, 99: 7.

GN 105. Nepoznat autor. 1980, januar-februar. I ove godine na ORA. *Gročanske novine*, 105: 7.

GN 106a. Nepoznat autor. 1980, mart. Najtužnija akcija. *Gročanske novine*, 106: 7.

GN 106b. Nepoznat autor. 1980, mart. Udarnički za praznik rada. *Gročanske novine*, 106: 7.

GN 111. Urošević G. 1980, novembar. Hej brigadir! Prošlo leto, došla jesen, šta sad?... *Gročanske novine*, 111: 7.

GN 113. Nikšić B. 1981, januar. Šta sa ORA "Grocka 81"? *Gročanske novine*, 113: 9.

GN 114. Nikšić B. 1981, februar. Omladinski dogovor za nove akcije. *Gročanske novine*, 114: 9.

GN 119a. Nepoznat autor. 1981, jul. "Boško Buha" u Nišu. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 119b. Nepoznat autor. 1981, jul. Brigadirske šale. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 119c. Nepoznat autor. 1981, jul. Žuljevi podstiču. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 119d. Nepoznat autor. 1981, jul. Sinjani i Gročani zajedno. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 119e. Nepoznat autor. 1981, jul. Udarnici – ne po svaku cenu. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 119f. Kostić đ. 1981, jul. U poseti svojim drugovima. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 119g. Kostić đ. 1981, jul. Četiri gročanske brigade na saveznim omladinskim radnim akcijama. *Gročanske novine*, 119: 6.

GN 120. Obradović M. 1981, septembar - oktobar. Kraj brigadirskog leta. *Gročanske novine*, 120: 5.

GN 126. I M. 1982, jun. Tri brigade odlaze na SORA. *Gročanske novine*, 126: 8.

GN 128. Nepoznat autor. 1982, septembar. Pouke akcijaškog leta. *Gročanske novine*, 128: 8.

Literatura

Mihailović S. (1985). *Omladinske radne akcije*. Beograd: Istraživačko izdavački centar SSO Srbije.

Selinić S. (2006a). *Život na omladinskim radnim akcijama u Jugoslaviji 1946-1963*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije: 5.

Selinić S. (2006b). *Omladina gradi Jugoslaviju*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije

Verdery K. (Aug., 1991). Theorizing Socialism: A prologue to the "Transition". *American Ethnologist*. 18: 419-439.

Ivan Simić

Organizational Practices of "Youth Brigades" and "Youth Work Actions" of Grocka Municipality between 1976 and 1982

In this paper I aim to provide information on the organization of "Youth Brigades" (*omladinska brigada*) and lives of young people who took part in "Youth Work Actions" (*omladinska radna akcija*) between 1976 and 1982, focusing particularly on Grocka Municipality. I analysed preparations of the Youth Brigades for Work Actions and their representations at Youth Organization Members Pages of Grocka Newspapers (*Omladinska strana Gročanskih novina*) with special attention to the activities and lives of Youth Organization members at the concrete Work Actions, as well as the organisation of local Work Actions at Grocka Municipality. The paper gives insight into social lives of youths who took part at Work Actions.